

Hamar, 20. september 2017

## Norsk Vanns innspill til politisk plattform for regjeringen

*Norsk Vann<sup>\*)</sup> ber regjeringen og partiene på borgerlig side sørge for at de viktige vann- og avløpstjenestene får sin berettigede plass på den politiske agendaen fremover. Vi tillater oss å fremme ett hovedbudskap og en del andre sentrale temaer på vann- og avløpsområdet. Vi står til disposisjon dersom det er ønske om utdypende informasjon fra vår side.*

*Kontaktperson: Direktør Toril Hofshagen i Norsk Vann, [toril.hofshagen@norsk vann.no](mailto:toril.hofshagen@norsk vann.no), mobil 90034244.*

---

### **Hovedbudskap:**

**Regjeringen må bestemme hvem som skal være «vann-minister», dvs. at ett departement og én statsråd får et overordnet koordineringsansvar for den statlige forvaltningen på vann- og avløpsområdet.**

### Begrunnelse:

I sum er det 40 lover som på ulikt vis regulerer produksjonen av vann- og avløpstjenestene i Norge. Utfordringene med regelverket er ikke antallet lover og forskrifter, men at det står hele 11 departementer bak reguleringen. Ingen av de 11 har en helhetlig kunnskap om sektoren, og ingen har et ansvar for å sikre at den statlige reguleringen er hensiktsmessig, samordnet og effektiv. De 4 mest sentrale departementene er Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Olje- og energidepartementet. Ett av disse burde fått ansvaret for å sørge for en bedre koordinert statlig forvaltning og regelverksutvikling på et sentralt samfunnsområde som vann- og avløp.

*\*) Norsk Vann er en ikke-kommersiell interesseorganisasjon for vannbransjen. Organisasjonen skal bidra til å oppfylle visjonen om rent vann ved å arbeide for bærekraftig utvikling, sikre bransjen gode rammevilkår og legge til rette for kompetanseutvikling og kunnskapsdeling. Norsk Vann eies av norske kommuner, kommunalt eide selskaper, kommunenes driftsassistanser og noen private samvirkevannverk. Norsk Vann representerer 370 kommuner med ca. 95 % av landets innbyggere. Norsk Vann har en samarbeidsavtale med KS.*

## **Behov for satsing på de viktige vann- og avløpstjenestene**

Vann- og avløpstjenestene gir oss rent vann i springen og rent vann i naturen. Svikt i vann- og avløpstjenestene vil ha store konsekvenser for bl.a. helse, miljø og sikkerhet i samfunnet. Uten disse tjenestene stopper Norge opp. Det er i hovedsak kommunene og kommunalt eide selskaper som sørger for vann- og avløpstjenestene, og nødvendige investeringer finansieres gjennom vann- og avløpsgebyrer fra abonnentene.

I Norsk Vanns rapport 223/2017 «Finansieringsbehov i vannbransjen 2016-2040» er det beregnet et investeringsbehov på 280 milliarder kroner i de kommunalt eide vann- og avløpsanleggene frem til 2040. Investeringene vil medføre en gjennomsnittlig økning i vann- og avløpsgebyret på 4 prosent årlig utover prisvekst. Investeringene er nødvendige for å kunne levere vann- og avløpstjenester til en stadig voksende befolkning, innfri kvalitets- og sikkerhetskrav til tjenestene, tilpasse anleggene til klimaendringene og sørge for en bærekraftig fornyelsestakt av den omfattende infrastrukturen.

Dette utfordringsbildet innebærer også spennende muligheter for den enkelte kommune og for Norge som nasjon:

- Investeringene vil bidra til det grønne skiftet og en sirkulær økonomi, gjennom bedre forvaltning av vannressursene, produksjon av ren energi samt gjenvinning av ressursene i avløpet
- En nødvendig satsing vil gi økt verdiskaping og sysselsetting i hele landet, da det er behov for styrket kompetanse og mer arbeidskraft både i kommunene og i næringslivet for å få gjort jobben
- Det må satses på innovasjon og teknologiutvikling, slik at de store investeringene gjøres på en fremtidsrettet, bærekraftig og kostnadseffektiv måte og blir en viktig brikke i utviklingen av velfungerende lokalsamfunn og smarte byer
- Satsingen på vann- og avløpsområdet vil gi muligheter for overføring av teknologi og kompetanse fra andre bransjer som olje og maritim sektor
- Det er et stort eksportmarked for vannkompetanse og vannteknologi, dersom vi som nasjon lykkes i arbeidet på hjemmebane

Det er imidlertid et behov for bedre rammebetingelser og incentivordninger fra statens side for å stimulere til ønsket utvikling. Vi vil i det etterfølgende redegjøre for noen viktige statlige virkemidler på området:

### **Behov for en sektorlov for vanntjenester**

Fragmentert statlig ansvarsfordeling er en viktig årsak til at kommunenes behov for en sektorlov på vann- og avløpsområdet ikke er realisert. Et sektorlovarbeid innebærer i praksis å utvide eksisterende lov om kommunale vass- og avløpsanlegg (som i dag regulerer eierskap og gebyrer) med bestemmelser om kommunenes ansvar for vann- og avløpstjenestene samt innbyggernes rettigheter på området. Dette er noe som Stortinget og organisasjoner som KS, Huseiernes Landsforbund og Norsk Vann ved flere anledninger har påpekt behovet for, men som ikke er fulgt opp av statlige myndigheter.

I Norsk Vann rapport 214/2015 «Forslag til sektorlov for vanntjenester» foreligger et konkret forslag til lovbestemmelser, som det kan skjeles til i et statlig lovarbeid på området. Avklarte ansvarsforhold for de kommunale vann- og avløpstjenestene vil gi forenklinger og forbedringer for både kommunene og innbyggerne og vil redusere antall tvistesaker som i dag belaster domstolene. Et lovarbeid vil også bidra til en mer helhetlig og effektiv statlig styring på vann- og avløpsområdet, da departementet med ansvar for en utvidet lov om kommunale vass- og avløpsanlegg naturlig bør være det koordinerende departementet på området.

## **Behov for snarlig implementering av et «klimatilpasset regelverk»**

En viktig del av arbeidet med vann- og avløpstjenestene, er tiltak for å håndtere overvannet som følge av stadig mer ekstreme nedbørmengder. NOU 2015:16 «Overvann i byer og tettsteder – som problem og ressurs» foreslår en rekke regelverksendringer som vil gjøre kommunene bedre i stand til å ivareta klimatilpassningshensyn i kommunale planer og byggesaker, avklare ansvar for vannskader samt kunne finansiere nødvendige tiltak gjennom et eget overvannsgebyr. Klima- og miljødepartementet må følge opp NOU 2015:16 så raskt som mulig. Det er også viktig at Norsk klimaservicesenter får tilstrekkelige rammer for sitt viktige veiledningsarbeid ut mot kommunene og andre.

## **Behov for et teknologiutviklingsprogram**

Vannbransjen er en teknologitung bransje som har et stort potensiale i å utvikle og ta i bruk ny teknologi, som kan gi mer kostnadseffektive investeringer fremover i Norge. I tillegg er det et stort eksportmarked for norskutviklet vanntechnologi og –kompetanse. Dagens beskjedne innovasjonsaktivitet blir i hovedsak finansiert av de større kommunene og interkommunale selskapene. Siden alle vann- og avløpskunder vil ha nytte av økt forskning og teknologiutvikling, bør kostnadene fordeles mer rettferdig og ikke minst må aktiviteten økes. Staten kan bidra med etablering og startkapital til et teknologiutviklingsprogram på vannområdet, som deretter kan finansieres med årlige, øremerkede bidrag over vann- og avløpsgebyret. Det er i den forbindelse en gledelig utvikling at Stortinget 20. juni 2017 i behandling av dokument 8:83 S (2016–2017) enstemmig vedtok at: *«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til en norsk modell for et program for teknologiutvikling i vannbransjen, som et spleiselag mellom staten, kommunene og leverandørindustrien.»* Dette vedtaket må følges opp så raskt som mulig.

## **Etableringsstøtte til Nasjonalt kompetansesenter for ledningsteknologi**

Ledningsnett for vann og avløp utgjør opp mot 90 % av gjenanskaffelsesverdien av vann- og avløpsanleggene i Norge. Fornyelsen av det kommunale vannledningsnett de siste årene ligger på 0,70 % årlig og for avløpsledningsnett 0,61 % årlig, men fornyelsestakten bør økes med om lag 50 % en periode frem til 2040 for å unngå en ytterligere forfallsutvikling. Regjeringen understreker også behovet for økt ledningsfornyelse gjennom de nasjonale målene de vedtok i 2014 under Protokoll for vann og helse.

Vannbransjen arbeider med planer for et nasjonalt kompetansesenter for undervisning, testing og utprøving av ledningsteknologi for vann og avløp, som er planlagt lagt til NMBU i Ås. Kompetansesenteret skal stimulere til utvikling av fremtidsrettet ledningsteknologi, for å kunne gjennomføre de enorme investeringene i ledningsnett på en kostnadseffektiv, bærekraftig og innovativ måte. Statlig investeringsstøtte er avgjørende for å sikre etablering av senteret, som vil ha en investeringskostnad på inntil 20 mill. kr. Det ble bevilget 2,5 mill. kr i revidert nasjonalbudsjett for 2017, og det gjenstår behov for ytterligere om lag 17,5 mill. kr i 2018-19.

## **Sterkere beskyttelse av vannkilder til drikkevannsførmål**

Vann er vårt viktigste næringsmiddel, og drikkevannskildene i Norge må beskyttes best mulig mot forurensning. Norsk Vann mener å se en tendens til at drikkevannshensyn taper terreng både i lokalpolitiske beslutninger om arealutnyttelse nær drikkevannskilder og i nasjonalt regelverk som drikkevannsforskriften og lov om motorferdsel i utmark og vassdrag. For å sikre kvalitet og trygghet på drikkevannet fremover, må regelverket gi tilstrekkelige hjemler for beskyttelse av drikkevannskildene mot forurensende utbygging og aktivitet.

## **Tilstrekkelige ressurser til arbeidet med helhetlig vannforvaltning**

Våre vannressurser er av stor betydning for oss alle og for verdiskaping og naturmangfold. Vedtatte forvaltningsplaner og tiltaksprogrammer for alle vannforekomster i Norge skal gjennomføres innen 2021. Ut fra planene ser det ut til at avløpsanleggene må ta størstedelen av tiltaksbyrden for å oppfylle felleseuropeiske miljømål, i forhold til andre sentrale påvirkere som vannkraft, landbruk og fiskeoppdrett. Det vil være feil å pålegge urimelig kostnadskrevende tiltak i én sektor, fremfor å gjennomføre mer kostnadseffektive tiltak i andre sektorer. Uansett resultatet av byrdefordelingen mellom sektorer, ligger det formidable kostnader fremover på avløpsområdet, både for de kommunale avløpsanleggene og for huseiere i spredt bebyggelse med egne avløpsanlegg.

Bevilgede midler over statsbudsjettet innebærer et akkumulert etterslep på 350-400 mill. kr i forhold til det som var forutsatt gjennom Stortingets behandling av innlemmelse av EUs vanddirektiv i EØS-avtalen i 2009. Manglende ressurser gir dårlig kunnskapsgrunnlag og gjennomføringsevne, samt risiko for investeringer i feil tiltak. Det er behov for:

- økte rammer til problemkartlegging og overvåking av vannforekomstene
- økte rammer til gjennomføring av arbeidet lokalt og regionalt, herunder statlig delfinansiering av prosjektledere for vannområdene frem til 2021
- en ny, statlig støtteordning med lån og tilskudd til kommunale avløpsanlegg som får urimelig høyt avløpsgebyr pga. ekstraordinært kostnadskrevenne tiltak på ledningsnett og renseanlegg
- incentivordninger som tilskudd eller skattefradrag for huseiere i spredt bebyggelse, som blir pålagt å gjennomføre kostbare avløpstiltak

### **Nasjonale mål og incentiver for bedre utnyttelse av ressursene i vann og avløp**

Vannbransjen forvalter store verdier, ikke bare i form av en omfattende infrastruktur, men også i form av viktige «råvarer» som vann, energi, organisk materiale og næringsstoffer som fosfor. Det er imidlertid få stimuli i virkemiddelapparatet til å satse på en enda bedre utnyttelse av disse ressursene enn hva som gjøres i dag.

#### Eksempel energi:

De kommunale vann- og avløpsvirksomhetene kjøper om lag 850 GWh energi årlig, noe som tilsvarer 11 % av energibruken i kommunal sektor (kilde: Norsk Vann rapport C10/2016 «Energianalyse av Norsk VA-sektor». Det er estimert at vann- og avløpsanleggene har et energipotensiale på over 1 TWh, hvorav 20 % kan hentes ved energieffektivisering og øvrige 80 % ved produksjon av fornybar energi i anleggene gjennom produksjon av biogass fra slam, energi fra avløpsvannet gjennom varmpumper, mikrokraft fra vanddistribusjonssystemet mv. Noen kommuner og interkommunale selskap har gått foran og gjennomført en rekke tiltak, som normalt også er lønnsomme tiltak på litt sikt. Men vann- og avløpsvirksomhetene har også mange andre presserende oppgaver å ta hånd om, slik at energitiltak erfaringsmessig ikke er det første som prioriteres når det er begrensede ressurser til planlegging og gjennomføring av mange viktige tiltak. Det er derfor behov for å gjøre en analyse av hvilke incentivordninger som best kan bidra til økt energisparing og produksjon av fornybar energi fra vann- og avløpsanleggene.

#### Eksempel fosfor:

Fosfor er en knapphetsressurs, og det er viktig å sørge for at fosfor i avløpsvann tilbakeføres kretsløpet via ny plantevekst. I Norge gjenbrukes 85-90 % av slammet fra avløpsrenseanleggene i jordbruket og på grøntarealer. Strengt, særnorske kvalitetskrav har bidratt til at slammet har vært attraktivt som gjødsel og jordforbedringsmiddel. Forskning og teknologiutvikling for å gjøre fosforet mest mulig tilgjengelig for plantevekst, pågår i Norge og andre land. Etter at bl.a. Norsk Vann oppfordret Klima- og miljødepartementet (KLD) til å etablere en fosforplattform, anbefalte Miljødirektoratet i sin rapport til KLD at det etableres et politisk mål for en mer optimal utnyttelse av fosfor i Norge. Et slik mål kan være det som skal til for å utløse de mange små og store tiltak, som kan gi grunnlag for teknologiutvikling og vekst. Norske renseanlegg forvalter store fosfor-ressurser, men det er fortsatt usikkerhet knyttet til hvordan disse ressursene best kan utnyttes for fremtiden. Forvaltningen av fosfor som ressurs og som problem er underlagt ulike lover og departement, så også her er det behov for en overordnet, politisk ambisjon og mer samordnet statlig forvaltning.

### **Styrking av ingeniørutdanningen**

For å løse utfordringene med befolkningsvekst, klimaendringer og vedlikeholdsetterslep, må det ansettes atskillig flere fagfolk på vann- og avløpsområdet i kommunene og andre deler av vannbransjen. Det gjelder blant annet fagarbeidere og ingeniører. Det vil samtidig bidra til økt vekst og sysselsetting i hele landet og kan være en god, alternativ karriereveg for eksempelvis oljeingeniører. Det er allerede i dag knapphet på ingeniører med vann- og avløpsfaglig kompetanse, og det er behov for tiltak for å sikre tilstrekkelig kompetanse fremover. Bransjen jobber med styrking av utdanningstilbudene, men det er behov for at også statlige myndigheter bidrar med sine virkemidler

for å utvikle mer robuste vannfaglige utdanningsmiljøer. Ingeniørutdanningen må heves en finansieringskategori, da det krever dyrere utstyr, laboratorier etc. å utdanne ingeniører enn eksempelvis statsvitere. Særskilte tiltak for omskolering av ingeniører med annen fagbakgrunn bør også igangsettes.

### **Stimulere til større kompetansemiljøer på vann- og avløpsområdet**

Mange kommuner vil være avhengige av større kompetansemiljøer på vann- og avløpsområdet fremover, for å løse utfordringene kompetent og kostnadseffektivt. Selv om gjennomsnittlig kommunestørrelse øker, vil det være behov for interkommunale samarbeidsløsninger på vann- og avløpsområdet. Det er viktig at lov om interkommunale selskaper videreføres som et funksjonelt rammeverk for interkommunalt vann- og avløpssamarbeid.

En form for interkommunalt samarbeid er de såkalte driftsassistansene, som er etablert i en del fylker/regioner. Utredningen «Fra driftsassistanser til regionale vannassistanser» (Norsk Vann rapport 203/2014) viser at en videreutvikling av dagens driftsassistanser til regionale vannassistanser vil være et viktig strategisk kompetansetiltak for å styrke kommunenes muligheter til å løse utfordringene på vann- og avløpsområdet. En nasjonal støtteordning til etablering/videreutvikling av vannassistansene vil være et målrettet statlig virkemiddel for en mer kompetent og kostnadseffektiv vann- og avløpstjeneste i kommunene.

### **Sikre nasjonal selvbestemmelse**

Vann- og avløpstjenestene er en naturlig monopolvirksomhet, da det ikke er aktuelt å bygge ut konkurrerende vann- og avløpsinfrastruktur. I 2012 sørget Stortinget for at vann- og avløpsanleggene forblir i kommunalt eie gjennom lov om kommunale vass- og avløpsanlegg. Kommunene og kommunalt eide selskaper bruker i stor grad markedet til oppgaver som kan utføres av private aktører, og om lag 74 % av årsproduksjonen for vann- og avløpstjenestene benyttes til kjøp av varer og tjenester i markedet iht. lov om offentlige anskaffelser.

Debatten om offentlig versus privat eierskap og drift på vann- og avløpsområdet er fortsatt et stort tema globalt som følge av forhandlinger om internasjonale handelsavtaler som TTIP og Tisa. Det er viktig at norske myndigheter sikrer fortsatt nasjonal selvbestemmelse for organisering av vann- og avløpstjenestene, i forhandlinger om internasjonale handelsavtaler.

### **Oppsummering**

Kommunene og vannbransjen står overfor store utfordringer og muligheter i arbeidet med å levere de viktige vann- og avløpstjenestene til befolkning og næringsliv. Det er nødvendig med en sterk satsing fremover for å kunne møte befolkningsvekst, innfri kvalitets- og sikkerhetskrav, takle klimautfordringene og håndtere vedlikeholdsetterslepet. En satsing vil bidra til det grønne skiftet og gi økt vekst og sysselsetting i hele landet.

Staten må bidra med sine virkemidler for at kommunene og vannbransjen kan lykkes i sitt store omstillingsarbeid. Behovet for statlige rammebetingelser og incentiver på vann- og avløpsområdet kan oppsummeres med følgende punkter:

- 💧 Sikre en bedre og mer helhetlig statlig forvaltning
- 💧 Få på plass en lenge etterspurt sektorlov for vanntjenester
- 💧 Rask implementering av et «klimatilpasset regelverk»
- 💧 Etablere et teknologiutviklingsprogram for vannbransjen
- 💧 Investeringsstøtte til et Nasjonalt kompetansesenter for ledningsteknologi
- 💧 Sterkere beskyttelse av vannkilder til drikkevannsformål
- 💧 Tilstrekkelige ressurser til arbeidet med helhetlig vannforvaltning
- 💧 Nasjonale mål og incentiver for bedre utnyttelse av ressursene i vann og avløp
- 💧 Styrke utdanningstilbudet for vann- og miljøteknikk og heve ingeniørutdanningen en finansieringskategori
- 💧 Stimulere til større kompetansemiljøer på vann- og avløpsområdet
- 💧 Sikre nasjonal selvbestemmelse i forhandlinger om internasjonale handelsavtaler